

PATRIMONIUL NAȚIONAL DIN PERIOADA INTERBELICĂ ȘI LEGĂTURILE LUI CU ARTA OCCIDENTALĂ

Doctor habilitat în studiul artelor **Constantin I. CIOBANU**

E-mail: constantinocioabanu@yahoo.ro

Institutul de Istoria Artei „George Oprescu”

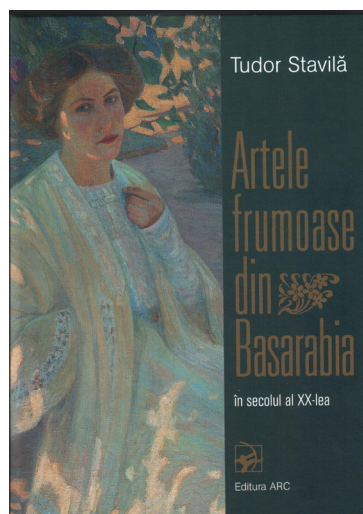
al Academiei Române

În contextul culturii naționale arta basarabeană a ocupat totdeauna un loc aparte. Admirată și prețuită în ambianța artistică românească din perioada interbelică, ignorată și exclusă din circuit în perioada sovietică, ea abia începe să fie cunoscută la începutul secolului al XXI-lea.

Monografia lui Tudor Stăvilă, prin cele șase capitole, suplinite de subcapitole, urmărește pas cu pas începuturile și evoluția artei basarabene moderne pe parcursul secolului al XX-lea. De la Chișinău și Odesa, la Sankt Petersburg și Moscova, unde au studiat și activat basarabeni, urmând traseul la Paris, București și Iași, în Belgia, Germania și Olanda, SUA și Canada. Este o carte despre pictorii basarabeni și o analiză comparativă a destinului celor care s-au întors în 1940 în „viitorul luminos” din „răs moldovenească” și ale celor care și-au continuat activitatea în patriile lor adoptive.

Terinte Zubcu și Nicolae Gumalic la Sankt Petersburg și în Basarabia, soarta dramatică a trei frați – Rodion, Toma și Policarp Răilean –, Eugenia Maleșevschi, Auguste Baillayre și Lidia Arionescu, viața și activitatea lui Ion Croitoru la Moscova și Paris, restauratorul operei lui Alexandr Ivanov *Apariția lui Hristos în fața poporului*, sunt leitmotivul capitolelor monografiei.

Având în vedere circumstanțele apariției și constituirii artei plastice basarabene, în capitolul doi, autorul se transferă în mediul cultural al Basarabiei din prima jumătate a secolului al XX-lea, prin activitățile Școlii de Desen a lui Vladimir Ocușco (1891), a Școlii de Belle-Arte a lui Alexandru Plămădeală (1919), a Societății Amatorilor de Arte Frumoase (1903) și a Societății de Belle-Arte din Basarabia (1921), reflectând tangențele celor două fațete ale influențelor ruse și occidentale care au marcat creațiile plasticienilor. Alexandru Plămădeală, August și Lidia Arionescu-Baillayre, Pavel Șilingovschi și Eugenia Maleșevschi, Grigore Fiurer și Pavel Piscariov, Șneer Cogan și Alexandr Climașevschi ș.a., au marcat prin operele lor tendințele principale ale dezvoltării artei plasti-

Tudor STĂVILĂ. *Artele Frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea*. Chișinău: ARC, 2019. 420 p.

ce basarabene până la sfârșitul anilor '40 ai secolului trecut, constituind o mărturie elocventă a evoluției procesului artistic din ținut. În operele pictorilor se conturează distinct căutările unor noi mijloace artistice de expresie, caracteristice pentru postimpresionism, Art Nouveau, expresionism etc., care au existat în paralel cu tendințele „realismului democratic”.

Capitolele următoare fac referință la creațiile artiștilor plastici care s-au remarcat cu operele lor în ambianța artistică a Bucureștiului și Iașului, fiind vorba, în primul rând, de Auguste și Tanea Baillayre, gravorul Gheorghe Ceglocoff, scenograful Victor Fiodoroff și Elena Barlo, personalități redescoperite recent.

Un important compartiment al lucrării reprezintă capitolul IV, intitulat *Pictori basarabeni și Școala de la Paris*, care face referință la studiile artiștilor plastici basarabeni în capitalele Europei Occidentale din prima jumătate a secolului al XX-lea și la creația lor care a evoluat departe de granițele Basarabiei. În acest sens un rol important l-a avut Bruxellesul, Amsterdamul, Munchenul, dar mai ales Parisul, unde s-a constituit cea mai numeroasă colonie de pictori basa-

rabeni, Franța revendicându-și dreptul de a-i considera oameni de creație francezi. Printre școlile artistice în care și-au făcut studiile studenții basarabeni în Paris un rol aparte l-a jucat La Grand Chaumière, unde studiază Isaac Antcher (1920), Olga Hrschanovskaia (Olby, 1923), Lydia Luzanowsky (1923–1927), Antoine Irisse (1926), Alexandre Hinkis (1933), care urmează și École Nationale Supérieure des Arts Decoratifs, pe care o absolveste în 1939, Zelman Otciaovsky – la École Nationale Supérieure des Arts Decoratifs (1923–1926) și la Academie Ranson (1935), Samson Flexor (1924–1926), care își continuă studiile și La Grand Chaumière. În 1925 la Academie Julian își începe studiile Sașa Moldovan, continuându-le apoi în La Grande Chaumière, iar la Academie Ranson, în calitate de studenți figurează Numa Patlajean și Pertz Vaxman (anii 1910). Cei mai mulți dintre basarabeni își fac studiile la École Nationale Supérieure des Arts Decoratifs în diverse perioade ale anilor 1920–30. Printre primii stabiliți aici sunt Felix Roitman (1925), Grégoire Michonze (1923), Joseph Bronstein (1924), Elena Barlo (1932–1934), Natalia Brăgalia (1928–1931), Tatiana Senkevici-Bulavițchi (1929–1932) ș.a.

Un alt compartiment al monografiei reflectă creația pictorilor basarabeni în Belgia și acasă (Elizabeth Ivanovsky, Nina Jascinsky, Ida Ianchelevici, Moisei

Gamburd, Claudia Cobizev, Lazăr Dubinovschi), în SUA (Irina Szandrovsky, Sașa Moldovan, Boris Anisfeld, Adolf Milman) sau Canada (Tatiana Senkevici-Bulavițchi), numele uitate ale basarabenilor din București, analizând și cele două colecții basarabene de artă ale lui Andrei Drăgoiu și Ion Croitoru, care se află astăzi la Odesa, ultima fiind parțial donată Chișinăului.

Creația mai multor artiști plastici din Basarabia s-a dezvoltat departe de granițele regiunii. Pentru unii ca Theodor Kiriacoff, Gheorghe Ceglocov, Elena Barlo, Natalia Brăgalia sau Tanea Baillayre, Bucureștiul a devenit orașul unde s-au integrat, pentru alții cea de-a doua patrie devine Franța (Moissey Kogan, Olga Olby, Grégoire Michonze, Lydia Luzanowsky, Antoine Irisse, Joseph Bronstein, Numa Patlagean), Belgia (Ida Ianchelevici, Elizabeth Ivanovsky), Brazilia (Samson Flexor), Statele Unite ale Americii (Irina Szandrovsky, Sașa Moldovan, Boris Anisfeld, Adolf Milman) sau Canada (Tatiana Senkevici-Bulavițchi) ș.a.

Acoperind una dintre principalele lacune în cercetarea culturii românești din perioada contemporană, cartea *Artele Frumoase din Basarabia în secolul al XX-lea* identifică și valorifică patrimoniul național, legăturile lui inerente cu arta occidentală. Ea merită a fi promovată și cunoscută atât în Republica Moldova, cât și în afara granițelor ei.

Grégoire Michonze. *Dansatoare cu mingea*. 1934, Musée d'Art Moderne de Troyes.